МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ФУРДИЧКО АНДРІЙ ОРЕСТОВИЧ

УДК 781.4:398.8(=161.2)"1991/2017"

ПРОЦЕСИ ФОЛЬКЛОРИЗМУ В ПІСЕННО-МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

26.00.01 – теорія та історія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Курочкін Олександр Володимирович,
Приватний вищий навчальний заклад
«Київський університет культури»,
професор кафедри івент-менеджменту,
фешн і шоу-бізнесу.

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, доцент
Афоніна Олена Сталівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв, доцент
кафедри естрадного виконавства;

доктор мистецтвознавства, професор
Станіславська Катерина Ігорівна,
Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого,
професор кафедри музичного виховання;

доктор мистецтвознавства, доцент
Фадєєва Катерина Володимирівна,
Національна музична академія України
ім. П.І. Чайковського, професор кафедри
загального та спеціалізованого фортепіано.

Захист відбудеться 26 квітня 2019 р. о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 в Київському національному університеті культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

Із дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасна мистецька ситуація у світі характеризується протиборством двох контрастних тенденцій: з одного боку, спостерігається активне впровадження нових інтернаціональних форм і методів естетичної комунікації, а з іншого – прагнення зберегти й примножити оригінальну спадщину національних традицій. Взаємодія цих глобальних тенденцій виразно заявила про себе в пісенно-музичній культурі України кінця XX – початку XXI ст.

Українська пісенна творчість (пісні ліричні, епічні, календарні, козацькі, трудові, баладні, жартівливі й ін.) відзначається винятковим різноманіттям. Пісні, високохудожні і в слові, і в мелодії, довершені за формою і змістом, пережили всі лихоліття минулого й донесли до наших днів дорогоцінні скарби народного досвіду.

Фольклор – глибинна основа духовної культури, завдяки якій здійснюється зв'язок минулого із сучасним, зберігається спадкоємність поколінь, ідентичність і цілісність етносу. Як історико-культурний і мистецький феномен фольклор розвивається й оновлюється в різноманітних зв'язках та взаємодіях. Креативний потенціал фольклору невичерпний.

Термін «фольклоризм» запропонований французьким ученим XIX ст. Полем Себійо для означення різних форм, видів і способів звернення до фольклору. В умовах сучасного, швидко змінюваного, глобалізованого й урбанізованого суспільства концепт «фольклоризм» може стати дієвим інструментом у розкритті взаємозв'язків високої (елітарної) і масової (популярної) культури, а також у дослідженні закономірностей творчості народних, аматорських і професійних митців.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертації стали дослідження аналітичного характеру (концепції розвитку фольклору та явища фольклоризму) українських і зарубіжних учених, зокрема М. Азадовського, С. Грици, В. Гусєва, М. Дмитренка, І. Земцовського, А. Іваницького, Р. Кирчіва, О. Курочкіна, С. Неклюдова, Р. Радишевського, П. Себійо, В. Сокола, М. Хая, Н. Шумади, І. Юдкіна-Ріпуна. Також були опрацьовані наукові розвідки й дисертаційні роботи Е. Гавриляченко, Д. Жмундуляка, А. Кабанова, А. Калиниченка, Л. Кияновської, Л. Пархоменко, Н. Сербіної, С. Серганюк, Т. Степанченко, А. Терещенко, О. Шевчук, О. Шевченко та інших авторів, які аналізують дієвість фольклорних чинників у структурних, формотворчих сферах сучасного музичного процесу. Проте наявні дослідження не охоплюють цілісну панораму процесів фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. Системний аналіз цієї проблематики потребує комплексного й детальнішого вивчення емпіричної бази всіх форм і відгалужень означеного культурно-історичного феномена.

У цьому зв'язку важливо зазначити, що проголошення державної незалежності України стало найважливішим актом формування вітчизняної політичної нації та її культури, що зумовили складний процес, пов'язаний із

загальними тенденціями соціально-економічного, політичного й культурного розвитку країни. Українське посттоталітарне суспільство, у якому сьогодні точаться гострі політичні дискусії, має бути єдиним у розумінні того, що нагромаджена поколіннями спадщина народного пісенно-музичного мистецтва, усної поетичної творчості є унікальним капіталом нації, котрий необхідно зберегти й інвестувати у загальнолюдську культуру третього тисячоліття.

Головний задум представленої дисертації полягає в тому, щоб простежити динаміку, напрями і характер процесів фольклоризму в контексті пісенно-музичної культури України кінця XX – початку XXI ст.

Отже, **актуальність** теми роботи зумовлена:

– відсутністю комплексного дослідження взаємозв'язків і взаємовпливів пісенно-музичного фольклору із професійним і самодіяльним музичним мистецтвом в зазначений період;

– необхідністю введення до наукового обігу значного емпіричного матеріалу, що розкриває специфіку процесів фольклоризму на різних сценах і в різних сферах музичного мистецтва;

– інтенсивним розвитком у добу незалежності України практики музичних свят, фестивалів, конкурсів фольклорно-етнографічного спрямування, досвід організації яких вимагає фахового аналізу;

– нагальною потребою типологічної атрибуції феномена фольклоризму як запобіжника в боротьбі з небажаними проявами глобалізації, комерціалізації, вульгаризації музичного мистецтва;

– відсутністю експертної оцінки сучасних методик фіксації, ретрансляції та аранжування музичного фольклору в час цифрових технологій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до теми наукових досліджень «Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні» (номер державної реєстрації 0117U002887), а також плану досліджень факультету музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв.

Мета дослідження – відтворити цілісну картину функціонування й презентації пісенно-музичного фольклору та його різноманітних мистецьких інтерпретацій в Україні кінця XX – початку XXI ст., простежити основні шляхи його трансляції, модифікації та актуалізації фольклорної спадщини.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

– з'ясувати стан наукового осмислення проблеми;

– проаналізувати джерельну базу дослідження;

– узагальнити методологічні засади дослідження;

– розкрити зміст ключових понять: «фольклор», «фольклоризм», «фольклорний рух», «фольклорний колектив», «фольклорне свято», «фольклорний кітч», «пісенна парадигма» тощо;

– виявити основні напрями популяризації пісенно-музичного фольклору та основні методи й прийоми його творчої інтерпретації;

– проаналізувати сучасний репертуар професійних та аматорських колективів фольклорного спрямування;

– здійснити мистецтвознавчу експертизу фольклорного контенту центральних українських ЗМІ (радіо, телебачення, Інтернет);

– простежити динаміку й періодизацію процесів фольклоризму, їхній зв'язок із загальнокультурними та суспільно-політичними процесами;

– проаналізувати сучасну систему збереження музичного фольклору в Україні;

– виявити роль і місце кобзарської спадщини в музичному житті сьогодення;

– з'ясувати основні параметри й методи освоєння фольклорного матеріалу на академічній сцені (опера, симфонічні оркестри, академічні хори, ансамблі бандуристів);

– виявити особливості використання народнопісенного пласту в творчості представників альтернативної музики й поп-гілки української естради;

– висвітлити специфіку фольклорного виконавства національних меншин України;

– розробити та обґрунтувати рекомендації щодо гармонізації процесів фольклоризму.

Об'єкт дослідження – пісенно-музична культура України кінця XX – початку XXI ст.

Предмет дослідження – процеси фольклоризму як важливий напрям розвитку музичного мистецтва сучасної України.

Хронологічні межі дослідження: кінець XX – початок XXI ст., що співпадає з часом існування незалежної держави Україна.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію сучасної України.

Джерельну базу дослідження, крім спеціальних наукових праць і газетно-журнальних публікацій, становлять офіційні сайти та інтернет-сторінки музичних і фольклорних гуртів, співаків, етнофестивалів, конкурсів, професійних колективів, композиторів, наукових фольклорних та етномузичних архівів, фондів та каталогів, етнофольклорний контент на офіційних сайтах телеканалів та радіопередач, контент друкованих ЗМІ; офіційні сайти таких організацій, як Національна спілка кобзарів України, Національна спілка композиторів України, електронні ресурси обласних методичних центрів народної творчості, національно-культурних товариств України й ін.; інтерв'ю, повідомлення у ЗМІ, дискографія, записи етнофестивалів та конкурсів, музичні портали.

Методи дослідження. Специфіка предмета й об'єкта дослідження, його мети й завдань спонукали до використання різних наукових методів. Історичний метод допоміг у накопиченні первинних даних, отриманих із першоджерел, музикознавчої та мистецтвознавчої літератури з обраної теми, а також з'ясувати динаміку фольклорної традиції в контексті загальнокультурних та суспільно-політичних процесів окресленої доби. Для розв'язання поставлених завдань у дисертації використано загальнонаукові методи порівняння, аналізу й синтезу, індукції та дедукції (з виявлених елементів і фактів у кожній розглянутій галузі

музичного мистецтва відтворена цілісна картина зв'язків із фольклорною творчістю). Аксіологічний метод дав змогу розглянути ціннісний зміст досліджуваної проблеми, узагальнити художньо-естетичні особливості пісенно-музичного мистецтва у сфері шоу-бізнесу, на радіо, телебаченні та в системі Інтернет. На етапі створення фактологічної бази застосовувалися методи емпіричного дослідження: спостереження за концертною діяльністю окремих колективів, інтерв'ювання, метод експертних оцінок, контент-аналіз тощо. Прогностичний метод прислужився для підведення підсумків дослідження і визначення перспектив фольклорного руху в музичному просторі України.

Класичні зразки плідного використання методів і принципів фольклоризму в різних жанрах української культури демонструє творчість І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, М. Лисенка, О. Кошиця, Л. Ревуцького, І. Карпенко-Карого, М. Кропивницького й ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації

вперше:

– процеси фольклоризму в Україні кінця XX – початку XXI ст. осмислені комплексно як цілісне явище, характерне для всієї системи вітчизняного пісенно-музичного мистецтва.

– визначено параметри системи збереження етномузичного фольклору в Україні, проаналізовано проблеми і шляхи її подальшого вдосконалення;

– узагальнено стан використання народнопісенного пласту на ТБ, радіо, в Інтернеті, у друкованих ЗМІ, виявлено динаміку, вектори й перспективи існування фольклоризму в означених сферах масової комунікації;

– комплексно розглянуто специфіку діяльності фольклорних колективів національних меншин у контексті розгортання фольклорного руху в Україні;

– охарактеризовано мистецький досвід академічних хорових колективів в освоєнні фольклорних джерел;

– узагальнено практику освоєння українського музичного фольклору в репертуарній політиці симфонічних оркестрів;

– проаналізовано значний фактологічний масив, який стосується української альтернативної музики (дарк-фольк, готика-фольк, етно-хаос, фольк-фюжн, фольк-панк, фольк-рок, фольк-джаз), охарактеризовано її стилістику у взаємодії із фольклором;

– визначені цикли та кульмінаційні віхи фольклорного руху в Україні останніх десятиліть.

Удосконалено:

– розуміння процесу освоєння фольклорного пласту на оперній сцені, визначення типології його використання;

– аналіз інформації про діяльність регіональних вторинних музичних фольклорних колективів як компонента фольклорного руху України в означений хронологічними межами дослідження період.

Дістало подальшого розвитку:

– визначення параметрів та парадигми використання фольклорного

матеріалу в мистецькій діяльності ансамблів бандуристів та інших колективів, які розвивають традиції народного співу й інструменталізму.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в поповненні сучасного мистецтвознавства новими фактологічними й теоретичними матеріалами з означеної проблематики. Узагальнення, ідеї та висновки роботи можуть бути використані в дослідженнях із проблем сучасного стану розвитку музичного мистецтва України, у визначенні ролі, місця й перспектив подальшого засвоєння народнопісенної спадщини професіоналами і аматорами, а також у процесі підготовки фахових видань з розвитку вітчизняної музичної культури, зокрема альтернативної музики фольклорного спрямування.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів та основних положень у курсах історії музичного фольклору і фольклоризму, українського музикознавства, історії української культури, історії сучасної української музики; у викладанні курсів музично-виконавських, музично-теоретичних дисциплін, а також для підготовки навчальних посібників і методичних розробок для студентів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Теоретичні положення, узагальнення й висновки дослідження належать авторові роботи. Всі публікації з теми дисертації одноосібні, за винятком однієї статті, написаної у співавторстві з науковим керівником.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедри народнохорового мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв і в доповідях на міжнародних і всеукраїнських конференціях: XVI Міжнародному академічному конгресі «Фундаментальні та прикладні дослідження у сучасному світі» (XVI International Academic Congress 'Fundamental and Applied Studies in the Modern World») (Оксфорд, Великобританія, 2017); XXII та XXIV Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальні проблеми науки XXI ст.» (Москва, 2017); III Міжнародній науково-практичній конференції «Інновації в сучасній науці» (Київ, 2017); IV Міжнародній конференції «Наука як рушійна антикризова сила» (Київ, 2017); VI Міжнародній конференції «Осінні наукові читання» (Київ, 2017); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні: культурно-мистецькі аспекти розвитку» (Рівне, 2017); XXVIII Міжнародній конференції «Розвиток науки в XXI ст.» (Харків, 2017); Міжнародній конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (Маріуполь, 2017); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Національний науковий простір: перспективи, інновації, технології» (Харків, 2017) та ін.

Публікації. Основні положення й результати дослідження викладено в 34 наукових працях (33 одноосібних), із яких 19 опубліковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 – одноосібна монографія, 1- підрозділ у колективній закордонній монографії, 4 – у зарубіжних періодичних виданнях, 7 – у матеріалах міжнародних конференцій, 2 публікації, що

додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (789 найменувань), списку умовних скорочень, додатку. Загальний обсяг дисертації складає 463 сторінок, із яких 377 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено дані про зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його хронологічні й територіальні межі, джерельну базу, а також наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження, висвітлено структуру та обсяг дисертації.

У **Розділі 1 «Джерельна база й теоретико-методологічні засади дослідження»**, який складається із трьох підрозділів, проаналізовано стан наукового осмислення теми, розглянуто основні джерела дослідження, охарактеризовано термінологічну систему й методи вивчення фольклоризму.

У **підрозділі 1.1. «Стан розробленості проблеми та джерельна база дослідження»** подано результати аналізу різних джерел, що становлять підвалини дисертації. З огляду на тематику та урахування належності до різних інституцій їх поділено на 7 основних груп:

1) *офіційні сайти архівних наукових фольклорних фондів, лабораторій з вивчення народної музичної творчості*. Серед них Відділ архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, Електронний архів українського фольклору кафедри українського фольклору ім. Ф. Колесси та Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка, Каталог фоно-архівів України та ін.;

2) *інтерв'ю, повідомлення у ЗМІ*: інтерв'ю з А. Авдієвським, Є. Станковичем, М. Скориком, Х. Ерлом, І. Фетисовим, учасниками гурту «DakhaBrakha», «Древо», «Божичі» та ін.;

3) *контент друкованих ЗМІ*: журнали «Музика», «Театрально-концертний Київ», «Своя музика», «Українська музика», «Контрамарка», «Music wall», «Гуркіт», «DIY» та ін.;

4) *етнофольклорний контент на офіційних сайтах телеканалів та радіопередач*: 1) ТБ: Інтер, «1+1», Перший, «Новий канал», «ТЕТ», ICTV, СТБ, НТН, ТРК «Україна», М1, М2, Enter-Music, MTV-Україна; 2) Радіо: «Етно-міх», «MyRadio-Український рок», «Музична скарбниця», «По цимбалах», «Рідні наспіви», «Сузір'я світового фольку», «Танцюємо по-українськи», «Громадське радіо» та ін.;

5) *офіційні сайти та сторінки музичних і фольклорних гуртів, співаків*: «Божичі», «Брати Гадюкіни», «Буття», «Бурдон» («Бурдон Фолк Бенд»), «Древо», «Кралиця», «Оркестр Янки Козир», «Очеретяний кіт», «Рожаниця»,

«Хорея козацька», «Шпилясті кобзарі», «DakhaBrakha», «Joryj Kłoc», «Kozak System», «Onuka» та ін.;

6) *офіційні сайти і сторінки музичних свят та етнофестивалів, конкурсів*: «Бабусина пісня», «Байда», «Берегиня», «Gogol Fest», «Дзвени, бандуро!», «Країна мрій», «Обнова-фест», «Під срібний звук бандур», «Покрова на Хортиці» та ін.;

7) *офіційні сайти та сторінки професійних колективів, композиторів*: Національного заслуженого академічного народного хору України ім. Г. Верьовки, Академічного хору ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України; композиторів С. Бедусенко, Л. Дичко, М. Ластовецького, Є. Станковича, В. Тиможинського, В. Шейко та ін.

У добу цифрових технологій Інтернет стає найоперативнішим каналом пошуку й систематизації потрібної інформації.

У **підрозділі 1.2. «Історіографічні й настановні аспекти проблеми фольклоризму»** на основі систематизації наукових досліджень з обраної проблеми проаналізовано ступінь її розробленості. Наукову літературу, що стосується досліджуваної проблеми, поділено на дві групи. До першої входять: а) праці із проблем збирання, збереження й популяризації пісенного фольклору (М. Максимович, П. Чубинський, О. Потебня, М. Лисенко, С. Людкевич, Ф. Колесса, К. Квітка, О. Роздольський, М. Дмитренко, С. Грица, А. Іваницький, О. Дей та ін.) та б) праці із загальних питань, присвячених процесу фольклоризму в музичному мистецтві (В. Гусев, І. Земцовський, С. Грица, Л. Іванова, О. Дерев'янченко, С. Садовенко, О. Бенч-Шокало, Н. Пиж'янова, О. Скопцова, Ю. Карчова, О. Берегова, Т. Бондарчук, Г. Пилєва, І. Чернова й ін.). До другої групи віднесено спеціалізовані роботи, які торкаються окремих розгалужень тематики дослідження. Вони, своєю чергою, тематично поділені на ті, що а) висвітлюють конкретні напрями фольклорного руху в Україні (явище кобзарства в сучасних реаліях: С. Баштан, В. Дутчак, Т. Коробова, І. Лісняк, Н. Морозевич, Т. Слюсаренко, С. Грица, Б. Жеплинський, В. Єсипок, В. Кушпет, М. Підгорбунський, К. Черемський та ін.), практику музичних колективів фольклорного спрямування всеукраїнського, регіонального масштабів, творчість національних меншин, фестивальний рух в цілому (О. Каргін, Л. Мушкетик, Л. Вахніна, А. Новик, М. Швед та ін.); б) розкривають обсяг та парадигму фольклоризму на професійній сцені (опера, симфонічні оркестри, академічні хори, поп-фольк, поп-альтернатива) (Р. Станкович-Спольська, Л. Кияновська, Т. Коробка, В. Тормахова, О. Бойко та ін.); в) аналізують шляхи й методи презентації пісенно-музичного фольклору в окремо взятих засобах масової комунікації (радіо, телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет) (В. Буряк, Д. Дзюба, О. Волох та ін.).

Встановлено, що дослідження процесів фольклоризму в розглянутій літературі не охоплюють усього масиву наявного в музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. пісенного фольклору, його елементів сучасних модифікацій та процесу фольклоризму в цілому. Для системного висвітлення досліджуваної проблематики необхідне більш детальне й

поглиблене вивчення емпіричної бази всіх напрямів музичного мистецтва.

У підрозділі 1.3. «Термінологічний апарат і методи вивчення фольклоризму як напряму пісенно-музичного мистецтва України» окреслено понятійно-категоріальну систему фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. Аналізу піддані такі терміни, як «фольклоризм», «неофольклоризм», «виконавський фольклоризм», «пісенна парадигма» «пост-фольклор», «народне пісенне виконавство», «фольклорний рух», «постмодернізм» та ін. Категорія «фольклоризм» має для дослідження першорядне значення, за нею стоять різні форми й види побутування пісенно-музичного фольклору в широкому діапазоні від точного відтворення автентичних зразків до їхніх багатоваріантних професійних і самодіяльних сценічних модифікацій. У мистецтвознавчому науковому дискурсі поняття «фольклоризм» нерідко переосмислюється в контексті сучасних інновацій культури, активних творчих пошуків і експериментів, трансформаційних процесів постмодерного суспільства. Для виникнення «фольклоризму» історично необхідно, щоб його носії відірвалися від архаїчної побутової традиції, а потім знову оцінили її з якоїсь хронологічної, культурної або соціальної дистанції (К. Чистов). Означений процес не обминув і українське пісенно-музичне мистецтво.

У ході дослідження свою евристичну цінність підтвердив запропонований вітчизняним етномузикологом С. Грицею термін «пісенна парадигма», яким позначаються варіаційні метаморфози словесного й музичного матеріалу народного твору, що детермінуються і просторово-часовим рухом пісні, і модусом мислення конкретного середовища. Категорія «парадигми» релевантна у вивченні варіаційної специфіки фольклору, адже кожна народна пісня є не застиглим, а відкритим для трансформації утворенням, на відміну від композицій професійного музикування, індивіду, індивідуалізованих і закріплених в авторській редакції.

Фольклор потрібно відрізняти від примітивних сценічних стилізацій під фольклор, котрі визначають як «псевдофольклор» або «фейклор». До «псевдофольклору» слід віднести, зокрема, численні кон'юктурні імітації поетичної народної творчості радянського періоду, покликаних оспівати «велич історичних досягнень соціалізму». Генератором продукування фольклору нового типу (постфольклору) сьогодні є не сільське, а переважно міське середовище. На урбанізаційному етапі фольклор поступово втрачає свої усталені функції й набуває нові, пов'язані зі змінами у сфері соціальних комунікацій. «Постфольклор» – частина міського мистецтва, якому притаманні фрагментарність і маргінальність. Це мистецтво тяжіє до масової культури, яку створюють професіонали для потреб ринку.

У Розділі 2 «Фольклор як фундамент розвитку української пісенно-музичної культури», що містить два підрозділи, представлений ретроспективний огляд історії накопичення та освоєння пісенного фольклору, а також аналіз сучасного стану його збереження.

У підрозділі 2.1. «Культурно-історичні засади націтворчого процесу

збирання, збереження й популяризації пісенного фольклору: ретроспективний погляд» констатовано, що запис української народної творчості розпочався ще в ранньому новому часі, а в другій половині XVIII ст. зацікавленість у реєстрації та друці народних мелодій набуває більшої ваги (В. Трутовський, І. Прач, З. Доленга-Ходаковський та ін.). У XIX ст. цей процес інтенсифікується (М. Максимович, члени «Руської трійці», П. Чубинський, О. Потебня, М. Драгоманов, В. Антонович, М. Сумцов, М. Лисенко й ін.). Акцентовано на тому, що в XIX ст. мала місце зміна мотивації у ставленні до фольклору – від культурно-патріотичних інтенцій до вивчення на історичних і наукових засадах, що співпало з появою нової генерації дослідників (С. Людкевич, Ф. Колесса, К. Квітка, Г. Танцюра й ін.). Поширюється практика обробки народної пісні (Б. Яворський, С. Людкевич, П. Козицький та ін.), нова методика збирання музичного фольклору за допомогою фонографа (особливу увагу звернуто на діяльність О. Роздольського). Характеризуючи здобутки XX ст. розкрито зміст дискусій стосовно періодизації, формування фольклористики як науково-освітньої галузі. З'ясовано роль певних інституцій та окремих персоналій у справі збору, збереження та оприлюднення народнопісенного надбання українців. Наголошено на факті наявності в Україні фундаментального корпусу емпіричних матеріалів широкої гами народної пісенної творчості.

Ревіталізації фольклорного процесу в Україні суттєво сприяли цикли передач на українському радіо й телебаченні: «З народних джерел», «Золоті ключі», «Дзвонкова криниця», «Слово – пісня», «Перлини душі народної» та ін. В останні десятиліття минулого століття паралельно велася наукова робота щодо видання українського фольклору в багатотомних серіях «Українська народна творчість», «Українські народні пісні у записах письменників», «Бібліотека української народної творчості» тощо. Знаменною подією став Міжнародний фестиваль фольклору в Києві 1990 року, який підніс авторитет української народної культури і продемонстрував її життєдайні потенції.

Фольклоризм у музичному мистецтві передбачає трансформацію, переосмислення традиційних фольклорних мотивів, образів, композиційних схем у канві авторського художнього тексту.

У сучасному міському і сільському середовищі побутують пісні літературного походження. Це поетичні музичні твори, які прийшли в народ від літераторів і композиторів. До наших днів не втратили своєї поетичної чарівності романс «Дивлюсь я на небо» М. Петренка, пісні «Стоїть гора высокая...» Л. Глібова, «Марічка» (слова М. Ткача, музика С. Сабадаша), «Черемшина» (слова М. Юрійчука, музика В. Михайлюка) та багато інших.

В умовах тоталітарного суспільства багато пісень літературного походження, які відображають нелегку долю й національно-визвольну боротьбу українського народу в XX столітті: емігрантські, стрілецькі, повстанські, дисидентські були табуйовані офіційною цензурою. Сьогодні вони активно повертаються в наш громадський побут і на концертну сцену. Показовий приклад – пісні стрілецького і повстанського циклів: «Ми йдемо вперед» (слова

і музика Л. Лепкого), «Лента за лентою» (автор невідомий), «Пливе кача» (автор невідомий), «Там під Львівським замком» (автор невідомий) та інші, які наснажували учасників революційного Євромайдану 2014 року.

У **підрозділі 2.2. «Сучасний стан збереження та функціонування музичної фольклорної спадщини в національно-культурному просторі»** проаналізовано офіційні сайти наукових фольклорних та етномузичних архівів, фондів і каталогів, серед яких такі: Відділ архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, Електронний архів українського фольклору кафедри українського фольклору ім. Ф. Колесси та Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка, Каталог фоно-архівів України, Лабораторія досліджень нематеріальної культурної спадщини Харківського обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтв, Лабораторія етномузикології Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, Навчальна лабораторія фольклору Харківського національного університету мистецтв ім. І. Котляревського, Сектор музичного фольклору в Кіровоградському міському музеї музичної культури ім. Кароля Шимановського (сьогодні м. Кропивницький) та ін. Встановлено, що єдиної системи збереження та популяризації фольклорної спадщини нині не існує. Загальною необхідністю, яка постала перед архівами музичного фольклору, є переведення всієї джерельної бази в електронну (цифрову) форму зберігання (ідея молодих учених І. Клименко, А. Вовчак, І. Довгалюк та ін.).

У **Розділі 3 «Фольклорний рух у музичній культурі України кінця XX – початку XXI ст.»,** який складається із чотирьох підрозділів, розглянуто основні напрями і складники сучасного українського фольклорного руху: інститут кобзарства, діяльність музичних колективів фольклорного спрямування, зокрема фольклорних колективів національних меншин, досягнення пісенних етнофестивалів.

У **підрозділі 3.1. «Інститут кобзарства в модерному суспільстві»** осмислено історію розвитку кобзарства і бандурництва як унікального українського мистецького явища, розкрито суть суперечностей між продуктивною і репродуктивною течіями в сучасному кобзарстві. Розглянуто репертуар Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. І. Майбороди, капели бандуристів «Карпати» Українського Товариства сліпих (УТОС), Струсівської заслуженої капели бандуристів «Кобзар», Івано-Франківської муніципальної капели бандуристів, тріо бандуристок «Вербена», ансамблю бандуристок «Чарівниці», тріо бандуристок «Купава», квартету бандуристок «Львів'янки», тріо бандуристок «Оріана» та «Мальви» в аспекті використання фольклорного пласту. Проаналізовано також і стару, «консервативну» народно-побутову гілку кобзарства, яка активно відроджується (Г. Ткаченко, М. Будник, М. Товкайло, В. Мішалов, М. Хай, К. Черемський та ін.). Розглянуто творчість таких виконавців, як Е. Драч, В. Єсипок, О. Власик (С. Лирник), В. Пашник (Шкрум), Т. Лазуркевич, Т. Компаніченко, колективів «Хорея Козацька», «Шпилясті кобзарі» й ін.

Виявлено, що фактична фольклорна компонента в цій течії присутня більше, ніж в академічному виконавстві, але ґри цьому обидва напрями кобзарської майстерності є оригінальним надбанням української культури, розвиток якого потребує допомоги з боку держави.

Бандурне мистецтво наших днів є логічним продовженням кобзарських традицій України XVII–перших десятиліть XX ст. Еволюційні зрушення цього унікального мистецтва характеризують наступні ознаки його професіоналізації: модернізація інструментарію, спеціальна освіта виконавців; розширення репертуару через повернення епічних творів, пісень національно-визвольної боротьби, творів релігійної тематики; жанрове розмаїття авторських творів; нові форми ансамблевого виконавства тощо.

Сучасне бандурне мистецтво сприяє популяризації кращих зразків музичної і поетичної спадщини українського народу, пробудженню історичної пам'яті й національної ідентичності.

У **підрозділі 3.2. «Практика музичних колективів фольклорного спрямування»** проаналізовано діяльність науково-фольклорних ансамблів, які акумулюють знання про автентичний прадавній музичний матеріал, відтворюють його в максимально недоторканому вигляді та активно популяризують. Заспівувачем фольклорного руху в Україні варто назвати київський ансамбль «Гомін», створений досвідченим музикознавцем Леопольдом Ященком. Самодіяльний хор дебютував у 1969 р. виконанням веснянок і колядок у парках і на вулицях міста. Партійна цензура та органи влади побачили в діяльності й репертуарі колективу прояви «буржуазного націоналізму» і тому вже в 1971 р. «Гомін» заборонили, а його учасники зазнали репресій. Свою діяльність ансамбль відновив у 1984 р., однак і надалі зазнавав утисків з боку влади. Лише в незалежній Україні «Гомін» отримав почесне звання «народний», а його керівник став лауреатом державної премії ім. Т. Г. Шевченка. Традиції «Гомона» успішно продовжують сьогодні такі колективи, як «Древо», «Володар», «Божичі», «Буття», «Гуляйгород», «Рожаниця», «Муравський шлях» та ін., дитячі – «Мережка», «Вербиченька» й ін. Функціонує також широка мережа вторинних музичних колективів, які мають певну специфіку в центральних, північних та східних областях; їхня творчість помітно еволюціонує від сценічних форм виконавства до інтерактивних.

Вторинні форми фольклору не слід розглядати як другорядні або фальсифіковані. Вони настільки ж природні й життєздатні, як і форми первинні. Подальшим розвитком традиції здатні виступати всі фольклорні практики: від архаїки до постмодерну, від аутентики до різного роду підробок і обробок, кітчу, реконструкцій, довільних стилізацій тощо.

У **підрозділі 3.3. «Фольклорне виконавство як фактор популяризації культури національних меншин України»** досліджено процес відродження й популяризації фольклорного музичного мистецтва національних меншин України на матеріалах кожної з етнічних спільнот у порядку їхньої чисельності (росіяни, білоруси, молдавани, кримські татари, гагаузи, болгари, угорці,

румуни, поляки, євреї, вірмени, грузини, азербайджанці, греки, роми, німці, литовці, чехи, естонці). У підрозділі виявлено найбільш апробовані жанри пісенної народної творчості та музичного фольклору, що характерні для календарної та родинно-побутової обрядовості кожного етносу.

Географія музичних свят етнічних меншин відображає ареали розселення різних національних груп України. Регулярно збираються на свої свята і фестивалі-собори представники болгарської діаспори, які проживають в Одеській, Запорізькій, Миколаївській та Кропивницькій областях. У програмі цих зустрічей проходять виставки художників і народних майстрів, презентації пісенних і танцювальних самодіяльних колективів, спортивні змагання, паради національної кухні тощо. Продовжуючи славні традиції своїх предків, болгарська громада в Україні намагається зберегти свою етнічну і культурну самобутність, продемонструвати свою любов до рідних пісень і обрядів. Відродити і примножити фольклорні традиції болгар півдня України допомагають фестивалі «Българи да си останем», «Роднини», «Да трепне българско серце», «Извор», «Буджакско надсвиране» та інші.

Неповторні особливості народних талантів і ремесел, багаті традиції музичного, співочого, хореографічного мистецтва представляють фольклорно-етнографічні фестивалі Закарпаття. Ці свята стають доброю нагодою для демонстрації самобутньої творчості угорців, словаків, румунів, німців, ромів, українців, які зуміли зберегти своє національне коріння і разом примножують загальну скарбницю поліфонічної культури України.

За часів незалежності значно пожвавилися процеси відродження культури кримськотатарського народу, який зазнав жорстоких репресій в роки сталінізму. Це демонструють різноманітні святкові презентації етнічної меншини, такі наприклад, як фестиваль весільних музикантів «Козлев допуси», що проходив 2012 р. в Євпаторії. Російська окупація Криму 2014 р. унеможливила додержання цієї традиції.

Свята національних меншин регулярно відбуваються не лише в місцях їхнього компактного розселення, а й в обласних центрах і великих містах. Не раз такі імпрези організовувалися під егідою Всеукраїнської асоціації національних меншин у Києві.

У **підрозділі 3.4. «Огляди, конкурси, свята і фестивалі пісенного фольклору»** висвітлено розвиток фестивального пісенного руху в нашій країні.

За час існування незалежної Української держави значною мірою стабілізувався процес денаціоналізації й поступово розпочався процес культурно-національного відродження. Яскравим показником цих тенденцій може служити активізація фестивально-музичної творчості останніх десятиліть.

Справжнім святом української музичної культури й символом національного відродження став фестиваль модерних пісень «Червона рута», започаткований 1989 року в Чернівцях, де вперше офіційно був виконаний гімн «Ще не вмерла Україна», а сцену прикрасили емблеми із тризубом і синьо-жовтими прапорами. Відтоді фестиваль відбувається кожні два роки в різних містах України. Своєю назвою фестиваль «Червона рута» зобов'язаний

однойменній пісні композитора Володимира Івасюка, яка була супер-хітом у Радянському Союзі. Путівку в життя цій пісні дав популярний вокально-інструментальний ансамбль «Смерічка» під керівництвом Левка Дудківського (солісти Василь Зінкевич і Назарій Яремчук). «Червона рута» визначила успішний початок творчої кар'єри співачки Софії Ротару, ставши однією з її візитних карток.

Важливими платформами розвитку сучасного музичного мистецтва України, презентації фольклорної, авторської пісні та співаної поезії визнані фестивалі «Оберіг», «Громада», «Берегиня», «Міжнародний гуцульський», «Країна мрій». Останній, найбільш представницький, має два сезонних формати – літній і зимовий (різдвяний). Головні інтенції «Країни мрій» – відродження традиційної української культури, підтримка етнічних стилів, ознайомлення з музичною спадщиною інших народів. У дисертації розкрито критерії класифікації фестивалів (сезонність, спеціалізована тематика, масштабність та ін.). Проаналізовано репертуар з погляду використання фольклорної спадщини та склад учасників багатьох етно-фестивалів, зокрема: «Трипільське коло», «Стопудівка», «Орелі» і «Котилася торба» (обидва дитячі), «Древлянські джерела», «Обнова-фест», «Кроковеє коло», «Покрова на Хортиці», «Кодима-фест», «Рок-Екзистенція», «Тарас Бульба», «Славське рок-фест», «Бандерштат» та ін. З'ясовано, що ці форуми є багатофункціональними, соціокультурними дійствами, які спонукають українських громадян до осмислення своєї етнічної ідентичності та культурної спадщини. Фольклорні пісенно-музичні свята і фестивалі загальноукраїнського та регіонального масштабу сприяють розвитку процесів міжнаціональної інтеграції, створенню атмосфери дружби й солідарності всіх етнічних спільнот України.

У Розділі 4 «Пісенно-музичний фольклор на професійній сцені сучасної України», що містить три підрозділи, проаналізовано репертуари оперних колективів, симфонічних оркестрів, академічних хорів в аспекті продовження в їхній концертній діяльності народнопісенної традиції. Паралельний розгляд програм колективів поп-фольк напряму і фолькальтернативних стилів дав змогу оцінити процес трансформації музичного фольклору та його використання в сучасних умовах.

У підрозділі 4.1. «Традиційний фольклоризм і нові тенденції в творчості академічних колективів (оперна сцена, симфонічні оркестри, академічні хори)» об'єктом дослідження стала творчість тих композиторів, які зберігають зв'язок з народнопісенною традицією українського народу (Є. Станкович, Г. Гаврилець, Л. Дичко, В. Кирейко, В. Зубицький, М. Ластовецький, О. Яковчук, В. Тиможинський, С. Бедусенко), твори яких постійно присутні в репертуарі оперних театрів – Національної опери України ім. Т. Шевченка, Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М. Лисенка, Одеського національного академічного театру опери та балету, Львівського національного академічного театру опери та балету ім. С. Крушельницької, Дніпропетровського академічного державного театру

опери та балету, Київського муніципального академічного театру опери та балету для дітей та юнацтва й ін.

Музикознавці слушно вказують на необхідність розрізняти «відкриту», композиторську обробку музичного фольклору від практики його зовнішніх імітацій, котра не витримує художніх критеріїв і продовжує низку неякісних копій, які випадають із системи народної творчості.

Хрестоматійний зразок піднесення музичного фольклору на європейський рівень – опера «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Вдалими прикладами багаторівневих зв'язків з українським фольклором в контексті сучасних композиторських пошуків можуть служити фольк-опера «Коли цвіте папороть» (1979) Є. Станковича, акапельна хорова опера «Золотослов» (1992) Л. Дичко, опера-ораторія «Мойсей» (2000) М. Скорика та ін.

Зазначено, що в умовах тоталітарного радянського суспільства фольклорно-етнографічні зацікавлення митців і вчених завжди наражалися на протидію державно-адміністративних структур. Так, прем'єра опери Є. Станковича «Коли цвіте папороть» майже сорок років тому відбулася в Парижі, а в Києві її заборонили як «націоналістичну» й «ідеологічно-шкідливу». За спостереженням редакції журналу «Музика», причиною заборони було «бажання табуювати будь-який прояв етнічної самобутності». На рідній оперній сцені видатний художній твір був представлений українським меломанам лише в 2018 р.

Досліджено також параметри засвоєння вітчизняного народнопісенного надбання у творчості таких симфонічних оркестрів, як Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України, Академічний молодіжний симфонічний оркестр «INSO-Львів», Львівський камерний оркестр «Академія», Заслужений академічний симфонічний оркестр Національної радіокомпанії України, Академічний симфонічний оркестр Харківської філармонії, Національний академічний оркестр народних інструментів, Рівненський симфонічний оркестр «BREVIS». У полі зору дослідника були також сучасні тенденції використання музичного фольклору в академічному виконавстві, вивчення особливостей його еволюціонування в сучасних умовах.

Представлено результати аналізу процесів засвоєння народнопісенного надбання українців у творчості вітчизняних хорових академічних колективів, виявлені сучасні тенденції презентації фольклору на професійній сцені. Для цього вивчався репертуар провідних хорових колективів: Національного заслуженого академічного народного хору України ім. Г. Верьовки, Академічного хору ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України, Державної заслуженої академічної капели України «Трембіта», Національної заслуженої академічної капели України «Думка», Академічного камерного хору «Хрещатик», Державної академічної чоловічої хорової капели України ім. Л. Ревуцького, Академічного хору «ANIMA» Київського національного університету культури і мистецтв та ін.

З'ясовано, що основну частину репертуару академічних колективів складають шедеври світової музики, певний відсоток належить українській

класиці, і невелику кількість становлять твори сучасних українських композиторів. Здійснений аналіз засвідчує, що народнопісенна творчість й особливе фольклорне мислення присутні на сучасній академічній сцені України. Неофольклоризм як тенденція яскраво проявляється у творчості таких композиторів: В. Зубицького, Є. Станковича, Г. Гаврилець, Л. Дичко, В. Кирейка, М. Ластовецького, О. Яковчука, В. Тиможинського, С. Бедусенка.

Водночас наявні постмодерні тенденції, що приносять із собою полістилістику в мелосному полотні твору та багатошаровість сюжетних мотивів. Вони особливо помітні в інноваційних варіантах інструментальної частини оперного й симфонічного музикування. Іноді спостерігається більш сміливе експериментування: з'являються мюзикли і рок-опери, а народна традиційна пісенність доноситься в класичних жанрах засобами року, джазу, реггі та ін.

У репертуарах досліджених хорів приблизно четверта частина присвячена музичному фольклору. Особливою популярністю користується у слухачів виконання народних пісень в обробці сучасних українських композиторів, застосування варіативних форм аранжування у складі голосів та народних інструментів. Додають популярності спільні виступи з народними виконавцями. Міжнародного визнання професійним митцям український музичний фольклор приніс завдяки активній гастрольній діяльності зазначених колективів за кордоном.

У **підрозділі 4.2. «Поп-фольк як явище культурно-адаптаційних процесів у музичному мистецтві України»** розглянуто генезу та історію розвитку сучасної масової пісенної та інструментальної творчості, яка походить від розважальної, джазової і бітової музики. Встановлено, що спорідненість фольклору із поп-музикою полягає в їхніх спільних ознаках, як-от: колективність, імпровізаційність творчості, незакріпленість, варіантність трактувань одного й того ж твору. Наголошено, що поп-музика є сучасним фольклором, його модернізованим варіантом, оскільки має, як і традиційний аналог, потужне спільне джерело – уподобання народу. Професійному аналізу була піддана творчість таких естрадних колективів, як «Смерічка», дует «Писанка», тріо «Мареничів», а також виконавців – Р. Кириченко, Н. Матвієнко, О. Білозір, Н. Бучинської, Р. Лижичко, Джамали й ін. Усіх їх єднає глибока повага до народної пісні й бажання відкрити в ній нові грані вираження людських почуттів. Встановлено, що найчастіше використовується фольклорне цитування, яке відтворює семантику, тропіку та ритмо-мелодику фольклорних зразків (В. Івасюк, Л. Татаренко, П. Дворський та ін.), а також аранжування й обробка власне українських народних пісень (Д. Гнатюк, Н. Яремчук, В. Зінкевич, Р. Кириченко, Н. Матвієнко, О. Білозір й ін.).

Творчий доробок цих митців дає підстави вважати їх видатними представниками українського етноспіву на вітчизняній естраді. Попри жанрові відмінності між академічним і естрадним співом, виконавська манера згаданих вокалістів й сценічна інтерпретація ними фольклорного матеріалу виразно тяжіють до народнопісенної традиції.

Принципи фольклоризму сповідують сучасні музичні гурти: «Даха-Браха», «Гуляй город», «Плач Єремії», «Танці на майдані Конго» та інші. У своїх композиціях вони використовують старовинні інструменти, переспівують кобзарські історичні пісні, псальми, канти, думи, залишаючи текстову основу, обробляють мелодії, надаючи їм сучасного шарму.

У середині 90-х років XX ст. став очевидним перехід масової української пісні на нові маскультурні рейки розвитку. Українська естрада швидко адаптується до ринкових відносин і вступає в процес формування вітчизняного шоу-бізнесу. Незважаючи на явне «європоцентричне» зміщення громадських інтересів і симпатій у площину «електронної» поп-культури, у цій сфері мистецтва лишається багато можливостей для залучення етнічного пісенно-музичного фольклору.

У **підрозділі 4.3. «Основні напрями фольк-альтернативних стилів у сучасному музичному просторі України (фольк-рок, фольк-джаз та ін.)»** розкрито суть альтернативної фольклорної музики, яка поєднує всі можливі варіації модерної та постмодерної електронної музики з автохтонними предковічними смислами народного мелосу. Висвітлено створення й розвиток альтернативного руху у світі та в Україні. Перші українські рок-групи («Сестричка Віка», «Брати Гадюкіни», «Кому вниз») з'явилися в часи перебудови. Здобувши популярність, вони породили шлейф наслідувачів в інших республіках СРСР. Охарактеризовано творчість сучасних українських музичних колективів, котрі належать до таких течій, як фольк-рок, фольк-джаз, фольк-ф'южн, дарк-фольк, фольк-готика, фольк-панк, фольк-метал, інді-фольк та ін. Доведено, що за останні два десятиліття диференціація стилів альтернативної музики в поєднанні з усною народною пісенною творчістю відбувається дуже швидко. Виділено такі умовні підгрупи виконавців, які працюють на межі альтернативних жанрів та фольку: 1) колективи, котрі максимально точно намагаються відтворити давній мелос у сучасній формі, аранжуванні, слідують за діалектною мовою давніх текстів, самостійно організовують фольклорні експедиції («DakhaBrakha», «Joryj Kłoc», «Бурдон», «Lemko Bluegrass Band», «Матерія» та ін.); 2) музичні гурти, що адаптують і стилізують тексти й мелодії українських народних пісень, надають їм дещо іншого, авторського звучання («Гайдамаки», «ВВ», «Оркестр Янки Козир», «Гуцул Каліпсо», «Мандри» та ін.); 3) гурти, які створюють авторські тексти, стилізуючи їх під народний взірець, використовуючи притаманну для фольклору лексику, коломийковий ритм тощо («Пропала грамота», «Мандри», «ВВ», «Тінь сонця», «Перкалаба», «Юркеш»); 4) музиканти, котрі прагнуть відтворити не тільки фольклорні джерела, їхню поетику, стиль, а й створюють цілу філософську систему, концептуальні образи, що формують музичну ідеологію, наприклад, Київської Русі, козацької доби, дохристиянських часів («Кому вниз», «Drudkh», «Nokturnal Mortum», «Вежа Хмар», «Вій»). З'ясовано, що подібна практика ментального перекодування є перспективною для адаптації українського музичного фольклору до нових умов функціонування. Творчі експерименти, поєднання різних жанрів і стилів, синтез народної музики із

джазовою, естрадною, класичною тощо стали модними трендами сучасності.

У **Розділі 5 «Шляхи й методи презентації пісенно-музичного фольклору в засобах масової інформації та мережі Інтернет»** уміщено три підрозділи із характеристикою результатів відображення фольклорного мелосу на радіо, телебаченні, у друкованих і електронних ЗМІ.

У **підрозділі 5.1 «Музичний фольклор і фольклоризм у контенті сучасного українського телебачення та радіо»** подано аналіз кількісних і якісних показників взаємодії телебачення, радіо й музичного фольклору, простежено динаміку фольклорно-музичного контенту у вітчизняному інформаційному просторі. Проаналізовано програми понад 10 телеканалів за даними періодичної преси та електронний ресурс таких телеканалів: «Інтер», «1+1», Першого Національного телеканалу, ТРК «Новий канал», «ТЕТ», ICTV, СТБ, НТН, ТРК «Україна», М1, М2, Enter-Music, MTV-Україна; музичних гуртів, фестивалів та ін. Виявлено неоднозначне ставлення до використання традиційної пісенної культури на різних каналах. Деякі з них приділяють значну увагу популяризації музичного фольклору, зокрема Перший UA; інші використовують його епізодично й нецілеспрямовано («1+1», Україна, Новий, Інтер, СТБ); треті («2+2», ICTV, НТН, ТЕТ) нехтують виховним і розважальним потенціалом цієї скарбниці народної нематеріальної культури. Регіональне телебачення до цієї проблеми ставиться більш творчо, а також у кількісних показниках суттєво випереджає центральне ТБ.

Аналіз контенту українських радіоканалів свідчить, що на державних радіоканалах УР-1, УР-2 Промінь, УР-3 «Культура» створена певна система музичних передач, у яких фольклор займає належне місце, не залишаються поза увагою нові форми презентації музичного фольклору, процеси фольклоризму. В ефірі недержавних радіоканалів є певна кількість програм, контент яких сформований із використанням музичного фольклору та його елементів; тут транслюються твори авторів, написані на основі фольклорного мислення (Радіоволна, Радіо Київ 98 FM, Своє радіо – Поплавок ФМ, Радіо з криївки – Музика Свободи, MyRadio – Український рок, українська редакція Радіо Свободи). Програми ведуться професійними, добре підготовленими ведучими, що створює належну ауру спілкування зі слухацькою аудиторією.

На нашу думку, технічні форми відтворення музичного фольклору сприяють його популяризації, але водночас вони несуть у собі загрозу втрати автентичного звучання й локальної неповторності виконавства. Фольклорним зразкам протипоказані «масовий прокат» і комерційне тиражування. Невпинне зростання електронних технологій та віртуалізація культурного простору призводить до стрімких трансформацій у сфері мистецтва: на стику віртуального й реального простору з'являються нові форми й види мистецтва, змінюється роль і призначення комунікацій з аудиторією реципієнтів.

У **підрозділі 5.2. «Контент сучасних українських друкованих ЗМІ: параметри й парадигма висвітлення народнопісенного надбання»** з'ясовано обсяг та методи презентації [illegible] спадщини в контенті друкованих ЗМІ сучасної України, виявлено тенденції, проблеми й перспективи його

розвитку. Для дослідження були вибрані 30 спеціальних та загальнотематичних друкованих ЗМІ, серед яких журнали «Музика», «Театрально-концертний Київ», «Своя музика», «Українська музика», «Контрамарка», «Сучасність», «Космополітен», газети «Критика», «Друг читача», «Слово Просвіти», «Порадниця», «Пост-Поступ», «Жовква», «Відродження», «Гуцульський край», «Дзеркало Коломиї» та ін. Встановлено, що музичний фольклор та його елементи представлені в спеціальних музичних виданнях – до 5 % від усіх матеріалів, а в загальнодержавній та місцевій пресі – 1–12 %. Така статистика демонструє, що контент фольклоризму в культурологічних матеріалах помітно децентралізується, переноситься на маргінес суспільного життя держави, а через це сприймається молоддю переважно як консервативний. Одночасно виявлено, що висвітлення тематики народних пісень ліричного характеру зустрічається частіше, ніж історичних пісень чи зразків календарно-обрядового циклу. Серед позитивних зрушень останніх років – збільшення кількості публікацій, котрі доступні читачам і у вигляді газетного друкованого варіанту, і в електронному форматі.

У **підрозділі 5.3. «Музичний фольклоризм у мережі Інтернет»** охарактеризовано стан зацікавлення користувачів «всесвітньої павутини» українським музичним фольклором, його конкурентоспроможність, тематичні та соціокультурні сфери презентації фольклоризму та обсяг матеріалів фольклорного змісту. Для цього було використано більше п'ятдесяти найавторитетніших серед користувачів мережі Інтернет електронних ресурсів (зі щоденним переглядом не менше 10000 на добу). Проаналізовані також 3 найбільші музичні бібліотеки, що перебувають в українському хостингу, та кілька десятків зарубіжних електронних каталогів-бібліотек музичних записів. Новинкою аналізу було використання тріадної системи роботи з пошуковцями В. Кулікова. Виявлено активне використання фольклору, що відбувається доволі хаотично. Кількісно на українських інтернет-ресурсах фольк-контент варіює від 0,7 % до 80 %, причому останній показник характерний лише для двох із проаналізованих 50-ти одиниць веб-ресурсів. Користується популярністю та активним коментуванням і скачуванням музичний контент фольклорних фестивалів. Загальним недоліком практично всіх проаналізованих інтернет-ресурсів є недостатня якість модерування та хостингу, що, своєю чергою, спричиняє недостатню зацікавленість користувачів веб-ресурсами.

ВИСНОВКИ

Системний науковий аналіз процесів фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. дав підстави сформулювати такі висновки.

1. Уперше у вітчизняному мистецтвознавстві процеси фольклоризму досліджені не на індивідуальному рівні окремих творів, митців і виконавців, а як цілісна життєдайна система функціонування й розвитку пісенно-музичної культури України. Це дозволило піднятися на більш високий рівень

фактологічного і теоретичного узагальнення.

Аналіз стану наукового осмислення проблеми (праці, які висвітлюють концепції розвитку фольклору та явища фольклоризму, дієвість фольклорних чинників у структурних, формотворчих сферах сучасного музичного процесу тощо) засвідчив, що наявні праці не охоплюють весь комплекс процесів фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст.

В орбіту історіографічного дослідження введено літературу із загальної проблеми трансформації фольклору та явища фольклоризму; із питань генези, еволюції, структури й символіки музичного фольклору; аналітичний матеріал про творчість окремих композиторів; з динаміки розвитку симфонічного мистецтва; із проблем розвитку хорового мистецтва; про репертуар колективів академічних бандуристів; із питань поп-фольку; роботи, присвячені відомим музичним фольклорним гуртам та регіональним колективам; із питань фестивального руху; про фольклорні колективи національних меншин; із питань альтернативної музики; аналітичні роботи, із проблем впливу ЗМІ на формування духовної особистості; із питань зберігання фольклорної спадщини тощо.

2. Джерельну базу дисертаційної роботи склали: опубліковані репертуари професійних музичних колективів; офіційні сайти та сторінки музичних і фольклорних колективів, співаків, музичних та етнофестивалів, конкурсів; наукових фольклорних та етномузичних архівів, фондів і каталогів; електронні ресурси методичних центрів народної творчості й національно-культурних товариств; етнофольклорний контент на офіційних сайтах понад 20 телеканалів та радіопередач; контент більше 20 друкованих ЗМІ; інтерв'ю, повідомлення у ЗМІ; дискографія, записи етнофестивалів і конкурсів, музичні портали (понад 50 електронних ресурсів із щоденним переглядом 10000 осіб) та ін. Пошук й аналіз великого емпіричного матеріалу став можливим лише завдяки використанню ресурсів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет.

3. Розкрито зміст основних термінів, що пов'язані з еволюційним розвитком музичного фольклору та процесом фольклоризму: «фольклоризм», «неофольклоризм», «виконавський фольклоризм», «народне пісенне виконавство», «фольклорний рух», «фольклорна хвиля», «пісенна парадигма», «постмодернізм» тощо.

Важливими ознаками процесу фольклоризму виявлено такі як: трансформація, модифікація, переосмислення традиційних фольклорних мотивів та образів, композиційних схем і художніх засобів у канві авторського художнього тексту, що практично відбувається через запозичення, стилізацію, переспів, цитування, пародіювання, музичну обробку, творче перекодування традиційних символів і міфологем та ін.

4. Підтверджено на основі ретроспективного аналізу процесу збирання, збереження й популяризації народнопісенної спадщини важливу роль музичного фольклору в творчості всіх поколінь українських композиторів і виконавців, що пояснює актуальність явища фольклоризму, «нової фольклорної

хвилі» чи неофольклоризму. Встановлено, що феномен фольклоризму є певним еволюційним етапом у розвитку народнопісенної творчості. Наразі музичний фольклор не став «історичною окаменілістю» або екзотичним раритетом, а еволюціонує в нових соціально-економічних та культурних умовах, убираючи в себе нові ідеї композиторського письма, нові інструменти й технічні досягнення, нові форми презентації фольклорних джерел, водночас намагаючись зберігати основні властивості народнопісенного виконавства. Музична діяльність у руслі процесів фольклоризму сьогодні пов'язана насамперед з відкритим і гетерогенним урбаністичним середовищем.

5. Уперше здійснено верифікацію наявної в незалежній Україні структури збереження етномузичного фольклору за формою (письмова, нотні записи, магнітні й електронні аудіоносії) та місцезнаходженням (архіви академічних профільних інституцій, вищих навчальних закладів, музеїв та установ Міністерства культури, приватних колекцій). Констатовано відсутність єдиної системи збереження народнопісенного надбання на державному рівні. Підтримано ідею молодих учених (І. Клименко, А. Вовчак, І. Довгалюк, О. Коробова та ін.), суть якої полягає в тому, що перспективним вектором удосконалення процесу зберігання музичного фольклору є його оцифровування, що сприятиме створенню єдиної системи в Україні і входженню до міжнародної бази електронних архівів і бібліотек.

6. Виявлено, що кобзарство в українській народній культурі пройшло довгий історичний шлях, переживши стадії: зародження, розквіту, занепаду, розгалуження на дві течії (репродуктивну та продуктивну), відродження в добу незалежності України. На всіх етапах це мистецтво було виразником ментального коду й архетипних рис пісенно-музичного світосприйняття українців. Констатовано, що подолання існуючого розмежування між автентичним кобзарством та академічним бандурництвом допоможе у процесі популяризації оригінального старожитнього мистецтва.

7. Уперше узагальнено зміст процесів презентації українського музичного фольклору на сучасному телебаченні, радіо, у мережі Інтернет та в друкованих засобах масової інформації. Виявлено основні параметри його освоєння, методи подачі (висвітлення етнофестивалів; програми, де звучить народна пісня, сольні концерти народних виконавців; музичні конкурси, окремі концертні номери; кліпи кращих етнофольклорних музичних колективів; народні пісні в традиційному і сучасному звучанні, професійні й аматорські колективи, котрі збирають музичний фольклор в експедиціях, участь у програмах відомих музикознавців, лідерів гуртів, композиторів, творчість яких підпадає під визначення фольклоризму. Проведено класифікацію музичного продукту, який транслюється на українському ТБ, а також висвітлюється у друкованих ЗМІ. Виявлено зростаючу увагу до освоєння народнопісенної спадщини на державних теле- й радіоканалах, процес децентралізації фольклорного контенту в бік регіональних ЗМІ. Відзначено важливу роль прогресуючого квотування українського музичного продукту в сучасному інформаційному просторі. Фольклоризм як прогресивна течія вітчизняної музичної культури здатний

протистояти некритичній вестернізації й світоглядно-ментальній експансії російської попси, «совка» й блатного шансона.

Для верифікації народного музичного пласту в контенті електронних ресурсів, у змісті музичних бібліотек, каталогів музичних записів використана тріадна система пошуку харківського науковця В. Кулікова. Перспектива подальшого розвитку фольклорного руху в Україні потребує державної підтримки, використання нових форм інтерпретації фольклорного матеріалу, висвітлення сучасних тенденцій і течій процесу фольклоризму тощо.

8. Уперше розглянуто параметри та специфіку освоєння фольклорного матеріалу в таких академічних колективах як оперні трупи, симфонічні оркестри, хори та ансамблі бандуристів. Виявлено пропорцію використання народнопісенного пласту на рівні чверті репертуару в ансамблях бандуристів та академічних хорів і меншого обсягу в оперних театрах та симфонічних оркестрах; установлена певна ієрархія у популяризації музичного продукту: світова й українська класика, твори сучасних українських композиторів, обробки народних пісень. З'ясовано методику освоєння музичного фольклорного джерела в творчості досліджуваних колективів: це аранжування народних пісень і їхня презентація у високоякісному виконанні; використання народних інструментів, не притаманних академічному музикуванню; концертні співвиступи з народними виконавцями; записи обробок народних пісень і творів фольклорного спрямування на компакт-дисках та в мережі Інтернет; виконання творів композиторів, котрі належать до музичного напряму «фольклоризм» або «неофольклоризм». Описано характерні особливості виконавства сучасних академічних колективів, як-от: жанровий універсалізм, театралізація концертних програм, експериментування з новими формами презентації матеріалу і синтез з іншими жанрами (джаз, рок та ін.). У процесі аналізу оперного мистецтва здійснено компаративне зіставлення творчості композиторів і лібретистів в освоєнні музичного народного пласту. Встановлено, що перспектива виходу із кризового стану музичного фольклору на академічній сцені залежить і від державної підтримки, і від творчої ініціативи конкретних колективів, а також від неординарності композиторських пошуків, покликаних стати інтегрованою частиною світового мистецтва.

9. Виявлено, що популярність жанру поп-фольк на сучасному етапі розвитку суспільства зростає й має беззаперечний вплив на виховання підростаючого покоління, а отже, поп-фольк повинен бути в центрі уваги державної культурної політики. З'ясовано, що популярні гурти всеукраїнського масштабу практикують експедиційний пошук фольклорного матеріалу, на базі якого виявлені найбільш насичені автентичним музичним мелосом регіони. Окреслено особливості манери подачі українських народних пісень у галузях музичного мистецтва, котрі підтримують традиції вокального народного пісенного виконавства. У цьому зв'язку проаналізовано такі форми творчої роботи як цитування фольклорного джерела, його сучасне аранжування, обробка народних пісень. Традиційний музичний фольклор є потужним звуковим маркером національної ідентичності, який необхідно активно

залучити, здійснюючи державну політику з патріотичного виховання та популяризації української культури в світі.

10. Констатовано посилення тенденції до збереження місцевих особливостей у діяльності регіональних вторинних фольклорних колективів, причому виявлена певна специфіка побутування цього явища в різних регіонах України. Виявлені характерні ознаки діяльності досліджуваних колективів, як-от: залучення до виступів носіїв автентичної традиції, прагнення зберегти локальні діалектні характеристики співу, зростання кількості дитячих фольклорних груп. Окреслено жанрові характеристики музичних композицій, орієнтованих переважно на пісенний супровід календарної та родинно-побутової обрядовості. Серед стильових особливостей освоєння фольклорного матеріалу виокремлено намагання регіональних колективів наслідувати автентичну манеру виконання, а також використання архаїчного музичного інструментарію (бубон, деркач, дримба, рубель, маракаси, сопілка, трикутник, пляшки, ложки, чашки тощо).

11. Встановлено, що процес активізації та відродження діяльності фольклорних колективів національних меншин України є результатом аналогічних процесів у середовищі титульної нації. Ця тенденція стимульована фактом здобуття державної незалежності країни й прагнення до відродження етнічної ідентичності й культурної самобутності. Виявлено специфіку розвитку народнопісенного виконавства в музичних колективах національних меншин, яка полягає в концентрації уваги на більш відомих та апробованих жанрах етнічного фольклору в загальнодержавному масштабі, активізації участі дітей у фольклорному русі, у зростанні ролі фестивалів фольклорного спрямування, свят, оглядів та конкурсів. З'ясовано, що традиційний музичний мелос національних меншин активніше побутує за умов збереження тісних зв'язків діаспори з метрополією. Багата і різноманітна пісенно-музична творчість різноетнічних спільнот України розвивається у руслі стратегії міжнаціональної взаємодії та конструктивного міжкультурного діалогу.

12. Розглянуто вплив фестивального руху фольклорного спрямування на процеси збереження, відродження й популяризацію народнопісенного надбання українців; виявлено актуальний тренд на ефективний обмін досвідом, репрезентацію цікавих знахідок за результатами пошукової діяльності. Розкрито мистецько-просвітницький характер фестивалів, їхню патріотично-виховну, соціалізуючу та рекреаційну функції. Більшість фольклорних фестивалів прив'язані до певних світських або релігійних свят, що часто диктує тематику заходу, жанр народного мелосу, визначені контекстом відповідних сезонних обрядових дій. Помічено, що подібні фестивалі відбуваються практично в усіх областях України; вони можуть бути регіональними, всеукраїнськими або міжнародними; за локацією частіше проводяться просто неба. Зафіксовано факт існування спеціалізованих етноплатформ на рок- та джазових фестивалях. Вдалі інтерпретації фольклорного матеріалу неодноразово забезпечували успіх вітчизняним виконавцям на «Євробаченні» та на інших престижних співочих конкурсах.

13. Уперше детально окреслено стилістику всього конгломерату фолк-альтернативи: фольк-рок, фольк-джаз, дарк-фольк, готика-фольк, етно-хаос, фольк-ф'южн, фольк-панк; систематизовано підгрупи виконавців альтернативного фольку, які працюють на стику альтернативних жанрів і фольклору: проведено типологізацію зв'язків українського мелосу та сучасної електронної музики в жанрі фольк-року. Виявлено основні особливості фольк-джазу в інтеграції музичного фольклору і джазової стилістики, в імпровізації та колективному акті творення, у міжнародній кооперації, у реставрації стилю народного виконання тощо. З'ясовано, що традиція цитування фольклору, створення фольклорних реміксів, каверів дає підстави вести мову про належність альтернативної музики до мистецтва постмодернізму.

14. Проаналізована наукова й джерельна база дослідження дала змогу всебічно висвітлити основні аспекти процесів фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. Величезний масив народнопісенної спадщини українців та інших етносів нашої країни створює широкий спектр можливостей для підживлення креативної діяльності сучасних композиторів та музикантів різних жанрів і стилів. Фольклор був і залишається важливим чинником формування суспільної уваги до національного культурного надбання, виховання колективного патріотичного етосу. Процеси фольклоризму охопили значний масив сучасного культурного простору України, вони активно заявляють про себе в репертуарній політиці професійних колективів академічного спрямування, естрадного звучання, фолк-альтернативи, у масовому самодіяльному мистецтві.

15. Досліджені факти й матеріали засвідчили хвилеподібну природу фольклорного руху в Україні, детерміновану загальним розвитком соціально-культурної історії нашої держави кінця XX – початку XXI ст. Фольклорна хвиля 1970–1980-х рр. розглянута в контексті розвитку нової радянської обрядовості й переходу від тоталітаризму до ліберальної моделі соціалізму. Наступні хвилі цього процесу пов'язані із проголошенням Акту про незалежність 24 серпня 1991 р., подіями Помаранчевої революції 2004 р. Останню хвилю, яка підіймається нині, стимулювали трагічні й сповнені героїзму масові виступи громадян під час Революції гідності 2013–2014 рр.

Проведене дослідження, звичайно, не завершує осмислення всього спектру сучасних зв'язків пісенно-музичного фольклору України з різними жанрами й формами мистецтва й потребує подальших наполегливих зусиль. Зважаючи на бурхливі темпи НТР, активні процеси індустріалізації й глобалізації у сучасному суспільстві, а також враховуючи рекомендації ЮНЕСКО щодо охорони традиційної народної нематеріальної культури, зокрема пісенно-музичної спадщини, назріла необхідність створити «Український центр фольклору», покликаний координувати роботу зацікавлених наукових інституцій і широкого загалу професійних і самодіяльних митців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія та розділ у колективній монографії

1. Фурдичко А. О. Український мелос на зламі тисячоліть: динаміка фольклорної традиції : монографія. Чернівці : Родослав, 2018. 312 с. : іл.

2. Фурдичко А. О. Система збереження та дослідження етномузичного фольклору в сучасній Україні. *Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine* : Collective monograph Розвиток та модернізація суспільних наук: досвід Польщі та перспективи України : кол. монографія / Maria Curie-Sklodowska University. Lublin, Poland. 2017. pp. 238–260.

Статті у наукових фахових видання України

3. Фурдичко А. О. Пісенна народна культура як засіб збереження національної ідентичності. *Культура і мистецтво у сучасному світі : наук. зап. КНУКіМ.* 2015. Вип. 16. С. 68–74.

4. Фурдичко А. О. Ціннісні засади народної пісенної творчості та їхня роль у формуванні культури особистості. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство.* 2015. Вип. 32. С. 114–119

5. Фурдичко А. О. Ритмомелодична будова народної мови в емоційному континуумі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Серія: Мистецтвознавство.* 2015. Вип. 21(1). С. 124–129.

6. Фурдичко А. О. Традиційні культурні практики як засіб формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2015. № 2. С. 55–59.

7. Фурдичко А. О. Історія і розвиток сучасного українського фольк-джазу: від африканських барабанів до українських бубнів. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті.* 2017. Вип. 2. С. 122–128.

8. Фурдичко А. О. Музичний фольклор і фольклоризм на сучасному українському телебаченні. *Народознавчі зошити.* 2017. № 4(136). С. 961–970.

9. Фурдичко А. О. Регіональні вторинні музичні фольклорні колективи як складова фольклористичного руху України кінця XX – початку XXI ст. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті.* 2017. № 3. С. 124–131.

10. Фурдичко А. О. Поп-фольк як явище культурних етно-адаптаційних процесів сучасного музичного мистецтва України. *Народознавчі зошити.* 2017. № 5(137). С. 1198–1207.

11. Фурдичко А. О. Фольклоризм на оперній сцені України (кінець XX – початок XXI ст.). *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті.* 2017. № 6. С. 145–152.

12. Фурдичко А. О. Музичний фольклорний контент та фольклоризм у

сучасних друкованих ЗМІ. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті.* 2017. № 5. С. 163–170.

13. Фурдичко А. О. Український фольк-рок кінця XX – початку XXI ст.: музичні етнопроекти Скрябіна й Тараса Чубая. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство.* 2017. № 35. С. 150–165.

14. Курочкін О. В., Фурдичко А. О. Музичний народний пласт в академічному бандурному виконанні сучасної України. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Серія: Мистецтвознавство.* 2017. Вип. 24.С. 112–119.

15. Фурдичко А. О. Фольклоризм у репертуарі сучасних українських академічних хорів. *Народознавчі зошити.* 2017. № 6 (138). С. 1569–1577.

16. Фурдичко А. О. Роль і місце музичного фольклоризму в художніх творах кінця XX – поч. XXI ст. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство.* 2017. Вип. 2 (9). С. 140–147.

17. Фурдичко А. О. Перехресні стежки культур: фольклорне виконавство національних меншин України кінця XX – початку XXI ст. *Культура України. Серія: Мистецтвознавство.* 2018. Вип. 59. С. 294–311.

18. Фурдичко А. О. Сучасний стан зберігання музичної фольклорної спадщини України (1991–2017 рр.). *Мистецтвознавчі записки.* 2017. № 32. С. 304–315.

19. Фурдичко А. О. Український альтернативний фольк: варіативна складова. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури.* 2017. Вип. 39. С. 150–163.

20. Фурдичко А. О. Збирання, збереження та популяризація українського пісенного фольклору : ретроспективний погляд. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії.* 2017. Вип. 17. С. 83–92.

21. Фурдичко А. О. Музичний фольклорний контент у мережі Інтернет. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв.* 2018. № 1. С. 103–111.

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

22. Фурдичко А. О. Фольк-панк як одна із провідних течій української фольк-альтернативи. Literary Imagination. Oxford University Press, 2017. Issue 3 (2). Vol. 19. С. 781–786.

23. Фурдичко А. О. Український поп-фольк початку XXI ст. *Sciences of Europe.* Praha (Czech Republic). 2017. № 16 (16). Vol. 2. pp. 3–6.

24. Фурдичко А. О. Современное прочтение украинских народных песенных традиций в эстрадной музыке Украины (70-е – первая половина 80-х гг. XX в.). *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.* Минск, 2017. № 2(28). С. 54–61.

25. Фурдичко А. О. Україна Incognita: вторинне фольклорне виконавство неслов'янських національних меншин України кінця XX – початку XXI ст. *Fundamental and Applied Studies in the Modern World. XVI* International

Academic Congress. Oxford : United Kingdom. 2017. pp. 300–310.

Опубліковані праці апробаційного характеру

26. Фурдичко А. О. Українськийфольк-рок: історіятасьогодення. *Актуальные проблемы науки XXI века* : материалы XXII Междунар. науч.-практ. конф. Москва, 2017. Ч. 1. С. 19–24.

27. Фурдичко А. О. Шлях "Ad fondes" у відтворенні українського автентичного співу вторинними музичними колективами. *Інновації в сучасній науці* : матеріали III Міжнар. наук.-прак. конф. : зб. центру наук. публ. «Велес» Київ, 31 лип. 2017 р. Київ : Центр наук. публ., 2017. Ч. 1. С. 34–40.

28. Фурдичко А. О. Розвиток українського фольк-джазу в сучасному естрадному мейнстрімі. *Наука як рушійна антикризова сила* : матеріали IV Міжнар. конф. : зб. центру наук. публ. «Велес». Київ, 31 серп. 2017 р. Київ : Центр наук. публ., 2017. Ч. 2. С. 63–67.

29. Фурдичко А. О. Региональные вторичные музыкальные фольклорные коллективы Центральной Украины как составляющая фольклористического движения конца XX – начала XXI в. *Актуальные проблемы науки XXI в.* : материалы XXIV Междунар. науч.-практ. конф. Москва, 2017. С. 12–17.

30. Фурдичко А. О. Музичний фольклор і фольклоризм в контенті сучасного українського радіо і телебачення. *Развитие науки в XXI веке* : XXVIII Междунар. конф. (14 октяб. 2017 г.) / НИЦ «Знание». Харьков, 2017. Ч. 2. С. 5–10.

31. Фурдичко А. О. Фольклоризм в музичному мистецтві сучасної України (до постановки проблеми). *Осінні наукові читання* : VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 жовтня 2017 р.). Київ : Центр наук. публ., 2017. Ч. 2. С. 32–36.

32. Фурдичко А. О. Етнофестиваль «Країна Мрій» як одна із головних фольклорних сцен незалежної України. *Національний науковий простір: перспективи, інновації, технології* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф.(Харків, 3–4 листоп. 2017 р.) / Центр наукових технологій. Харків, 2017. С. 12–16.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

33. Фурдичко А. О. Стан дослідженості фольклорного пласту в пісенній культурі України кінця XX ст. – початку XXI ст. *Вісник Маріупільського державного університету. Серія «Філософія. Культурологія. Соціологія»*. 2016. Вип. 12. С. 96–105.

34. Фурдичко А. О. Фольклоризм у репертуарі сучасних українських симфонічних оркестрів. *Актуальні питання культурології.* 2017. Вип. 17. С. 140–148.

АНОТАЦІЯ

Фурдичко А. О. Процеси фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України (кінець XX – початок XXI ст.). – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури. – Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2019.

У роботі вперше здійснено комплексне узагальнююче дослідження процесів фольклоризму в пісенно-музичному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. Виявлено параметри системи збереження етномузичного фольклору в Україні; проаналізовано розвиток кобзарського мистецтва в історичному та музикознавчому аспектах; розглянуто жанрові й стильові особливості освоєння народнопісенного матеріалу музичними фольклорними колективами в контексті процесу зростання фольклорного руху в Україні; охарактеризовано фестивальний рух крізь призму використання народнопісенного пласту. Докладно проналізовано становлення поп-фольк гілки української естради та здобутки її основних виконавців, а також фактологічний масив української альтернативної музики (фольк-рок, фольк-джаз, дарк-фольк, готика-фольк, етно-хаос, фольк-ф'южн, фольк-панк); узагальнено процес освоєння фольклорного пласту на оперній сцені, в академічних хорових колективах, симфонічних оркестрах та шляхи й методи презентації музичного фольклору на радіо, ТБ, у мережі Інтернет, друкованих засобах масової інформації тощо. Визначено періодизацію і кульмінаційні хвилі фольклорного руху в Україні останніх десятиліть.

Ключові слова: фольклоризм, неофольклоризм, виконавський фольклоризм, народне пісенне виконавство, фольклорний рух, пісенна парадигма, постмодернізм.

АННОТАЦИЯ

Фурдычко А.О. Процессы фольклоризма в песенном музыкальном искусстве Украины (конец XX – начало XXI в.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения по специальности 26.00.01 – теория и история культуры. – Киевский национальный университет культуры и искусств, Министерство культуры Украины, Киев, 2019.

В работе на основе широкого круга источников и научной литературы впервые осуществлено комплексное обобщающее исследование процессов фольклоризма в песенно-музыкальном искусстве Украины конца XX – начала XXI в. Выявлены параметры системы сохранения этномузыкального фольклора в Украине; проведен анализ развития кобзарского искусства в историческом и музыковедческом аспектах; рассмотрены жанровые и стилистические

особенности освоения народнопесенного материала музыкальными фольклорными коллективами в контексте процесса роста фольклорного движения в Украине; охарактеризовано фестивальное движение сквозь призму использования народнопесенного пласта. Детально проанализировано становление поп-фольк ветви украинской эстрады и достижения основных ее исполнителей; а также фактологический массив украинской альтернативной музыки (фольк-рок, фольк-джаз, дарк-фольк, готика-фольк, этно-хаос, фольк-фьюжн, фольк-панк); обобщен процесс освоения фольклорного пласта на оперной сцене, в академических хоровых коллективах, симфонических оркестрах; пути и методы презентации музыкального фольклора на радио, телевидении, в сети Интернет, печатных средствах массовой информации и т.д. Определена периодизация и кульминационные волны фольклорного движения в Украине за последние десятилетия.

Ключевые слова: фольклоризм, неофольклоризм, исполнительский фольклоризм, народное песенное исполнительство, фольклорное движение, песенная парадигма, постмодернизм.

SUMMARY

Furdychko A. O. Processes of folklorism in the song and musical art of Ukraine (the end of the XX – the beginning of the XXI cent.). – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for a doctoral degree in Art Criticism, speciality 26.00.01 – Theory and History of Culture. – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

In this thesis, for the first time, the complex generalizing study of the processes of folklorism in the song and musical art of Ukraine in the end of the XX – the beginning of the XXI cent. is accomplished. The parameters of the system of ethnomusical folklore preservation in Ukraine are determined; the development of the kobza art in historical and musicological aspects is analysed; genre and stylistic features of folk song material mastering by musical folkloric bands are reviewed in the context of the folk movement process of growth in Ukraine; the festival movement is characterised through the prism of the use of folk song stratum. Detailed analysis of the pop-folk branch establishment of Ukrainian stage and its main performers is made, as well as the factual massif of Ukrainian alternative music; processes of folk stratum mastering at the operatic scene, in academic choral collectives, symphonic orchestras, and the ways and methods of musical folklore presentation on the radio and television, in Internet, printed mass-media etc. are generalised.

The theoretical and methodological basis of the thesis are served by the concepts of authoritative Ukrainian (M. Dmytrenko, A. Ivanytskyi, A. Kabanova a. o.) and foreign (M. Azadovskyi, V. Husiev, I. Zemtsovskyi a. o.) scientists. Used sources are conditionally divided into two groups: the first group includes works of a conceptual nature, the second one – scientific researches and dissertation works, in

which effectiveness of folkloric factors is analysed in structural, formulating areas of modern musical process, and common conceptions of folklore development and the phenomenon of folklore are highlighted.

In accordance with the object, subject, purpose and tasks of this research, the logics and structure of the thesis are constructed. The dissertation work consists of an abstract, five sections, conclusions, a list of used references, applications.

In the first section the state of scientific development of the topic is studied, the main sources of the research are comprehended, the terminological system and methods of folklorism study are characterised. The sources are conditionally divided into seven major groups: the official sites of archival scientific folkloric funds, laboratories in studying the national musical creative work; interviews, messages in mass-media; content of printed mass-media; ethnofolk content on official sites of television channels and radio programmes; official sites and pages of musical and folk bands, singers, composers, ethnofestivals, musical contests.

The second section provides a retrospective review of the history of collection and development of the song folklore, as well as the modern state of its preservation is analysed. During the examination of the identified process in the XX cent. the essence of debates, causing the periodisation and formation of folklore as a scientific and educational branch, is disclosed; the role of definite institutions and personalities in the task of collecting, preserving and promulgation of folk song heritage of Ukrainians is highlighted; the presence of empirical materials fundamental hull of broad gamma of folk song creative work in Ukraine is accented.

In the third section the main directions and components of contemporary Ukrainian folk movement are reviewed: the institution of kobza studies, the activity of musical collectives of folkloric direction, folkloric bands of national minorities, ethnofestival movement; the essence of contradictions between the productive and reproductive trends in modern kobza studies is ostended; the repertoire of a significant number of creative collectives is comprehended.

In the fourth section repertoires of operatic groups, symphonic orchestras, academic choirs are studied from the point of view of folk song tradition reproduction of in their concert activity. A parallel analysis of the programmes of pop-folk bands and folk-alternative bands provided the basis for evaluating the process of transformation of musical folklore and its use in modern conditions.

The fifth section presents the characteristics of the research results presentations of folkloric melos on the radio and television, in printed mass-media and Internet; the analysis of quantitative and qualitative indicators of interplay of television, radio and musical folklore; consideration of the state of musical folklore use on radio and television; bringing to light the volumes and methods of folk song heritage presentation in the content of printed mass-media of modern Ukraine, trends, problems and prospects of its development.

Conclusions of the thesis indicate that important characteristics of folklorism processes in song and musical art of Ukraine in the end of the XX – in the beginning of the XXI cent. include transformation, modification, rethinking of traditional folkloric motives and images, compositional schemes and artistic means in the context

of author's artistic text, which occurs through borrowings, stylisation, reprisal, quoting, parodying, musical processing, creative recoding of traditional symbols and mythological units. An enormous massif of folk song heritage of the Ukrainian nation and other ethnic groups of our country creates great opportunities for bringing up the creative activity of contemporary composers and musicians of different genres and styles.

Key words: folklorism, neofolklorism, performing folklorism, folk song performance, folkloric movement, song paradigm, postmodernism.

Підписано до друку 22.03.2019 р. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим.

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1149 від 12.12.2002 р.
ТОВ "ДІА"
вул. Васильківська, 45, м. Київ, 03022, Україна
тел./факс 455-91-52